

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ผักพื้นบ้านเป็นพืชที่ค่อนข้างจะได้รับความสนใจน้อยกว่าจากเยาวชนรุ่นใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับพืชชนิดอื่นๆ แต่เมื่อเรามาพิจารณากันให้ดีแล้ว จะพบว่าผักพื้นบ้านก็มีความสำคัญในหลายๆประการ เช่น ผักพื้นบ้านเป็นอาหารที่หาง่าย มีรสชาติอร่อยถูกปากคนไทย โดยเฉพาะคนไทยที่อยู่ในภาคการเกษตร ผักยังเป็นยารักษาโรค ที่ไม่มีผลข้างเคียง หรือถ้าจะมีก็น้อยมาก และยังเป็นพืชเศรษฐกิจในบางพื้นที่อีกด้วย

พืชผักพื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนำมาบริโภคในครัวเรือน โดยได้มาจากธรรมชาติจากเรือกสวน ไร่ นา หรือปลูกไว้ตามริมรั้วหรือสวนหลังบ้าน เพื่อความสะดวกในการเก็บมาบริโภค ซึ่งนอกจากจะนำมาบริโภคแล้ว ผักพื้นบ้านบางชนิดยังนำไปใช้เป็นยารักษาโรค และสามารถเก็บจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับครอบครัว ช่วยเศรษฐกิจของชุมชนอีกทางหนึ่ง แต่ราคาของผักพื้นบ้านจะไม่ชัดเจนแน่นอนเหมือนผักเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่วางขายตามท้องตลาดทั่วไป ถึงอย่างไรก็สามารถทำรายได้ให้กับเกษตรกรที่ไปเก็บมาจำหน่ายได้ไม่น้อยเช่นกัน

ดังนั้นแนวโน้มทางการตลาดของผักพื้นบ้านไทย จึงมีอนาคตที่สดใส สามารถขยายตัวเพิ่มขึ้นได้ในปัจจุบัน เพราะกระแสความนิยม และการตื่นตัวเรื่อง สุขภาพอนามัย เนื่องจากมีรสชาติดี อร่อย มีคุณค่าทางโภชนาการสูง โดยเฉพาะคุณค่าทางโปรตีน วิตามินและเกลือแร่ ซึ่งบางชนิดหารับประทานได้ยาก เพราะออกตามฤดูกาลและมีเฉพาะบางท้องถิ่น จึงทำให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการปลูกผักพื้นบ้านเชิงการค้า และโครงการส่งเสริมอนุรักษ์ และปลูกผักพื้นบ้านบริโภคใน ครัวเรือนขึ้น มาตั้งแต่ปี 2542 จนถึงปัจจุบัน ในลักษณะโครงการนำร่อง ขณะนี้ดำเนินการในพื้นที่รวม 56 จังหวัด 628 ตำบล ตามความต้องการของชุมชนที่เสนอขอขึ้นมา โดยดำเนินการผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล รวมทั้งได้ดำเนินโครงการอุทยานผักพื้นบ้าน เพื่อรวบรวมพันธุ์ผัก และยังมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการปลูกเพื่อเป็นการค้าเช่น ปลูกตะไคร้ พบว่า พื้นที่ปลูก 1 ไร่ ต้องใช้ต้นทุนการผลิตประมาณ 2,585 บาท สามารถตัดตะไคร้จำหน่ายได้ประมาณ 2 ตัน ราคาที่เกษตรกรจำหน่ายได้กิโลกรัมละ 3-5 บาท รวมรายได้ทั้งหมดประมาณ 8,000 บาท เมื่อหักต้นทุน พบว่า การปลูกตะไคร้ 1 ไร่ มีกำไรสุทธิ 5,414 บาท ซึ่งเป็นผลตอบแทนที่คุ้มค่ามากที่สุด เมื่อเทียบกับการปลูกผักเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่ต้องมีการดูแล

รักษา รวมทั้งมีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างดี และจากการศึกษายังพบอีกว่า ปัจจุบันผักพื้นเมืองหรือผักพื้นบ้านกำลังได้รับความสนใจจากผู้บริโภค เพราะนอกจากจะเป็นผักที่มีคุณค่าทางอาหารแล้วยังอุปมาว่าเป็นผักที่ปลอดภัยสารพิษอีกด้วยซึ่งทุกวันนี้ผักพื้นเมืองเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป ด้วยเหตุดังกล่าวทางศูนย์วิจัยพืชสวนแพร่จึงได้ รวบรวมและศึกษาพันธุ์พืชผักพื้นเมืองในเขตภาคเหนือตั้งแต่ปี 2540-2544 โดยปลูกผักพื้นเมืองจำนวน 150 ชนิดบนพื้นที่ 2 ไร่ เพื่อศึกษาลักษณะลำต้น ใบ ดอก ผล เมล็ด ช่วงการออกดอก เก็บเกี่ยว ลักษณะการปลูกและการบริโภคในท้องถิ่น รวมทั้งวิธีการดูแล รักษา ตลอดจนวิธีการขยายพันธุ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545)

ความเป็นไปได้ในการที่จะทำให้ผักพื้นบ้านได้รับความสนใจ อาจต้องใช้จิตสำนึกส่วนบุคคลในช่วงเวลาที่ผ่านมามี ผู้คนได้รับความล้มเหลวในการประกอบธุรกิจ จึงต้อง พลิกฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ในอดีตให้กลับคืนมาในที่ดินแปลงเล็กๆ ปลูกพืชเพื่อเป็นอาหาร เกษตรกรรายย่อยทุกคนสามารถทำได้ในระดับครอบครัว เพราะใช้ปัจจัยการผลิตไม่มากนัก(วิบูลย์, 2540)

แนวทางการส่งเสริมผักเพื่อสุขภาพเป็นอีกแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร การรับประทานผักพื้นบ้าน อาจเป็นตัวป้องกันสุขภาพที่ไม่ดีในระยะยาวได้เพราะว่ามีโรงพยาบาลชุมชนบางแห่งมีผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวานเป็นจำนวนมาก ทางแพทย์แผนไทยจึงฟื้นฟูเรื่องผักพื้นบ้าน เพื่อทางออกที่ดีของสุขภาพในระยะยาว(สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2542)

ความได้เปรียบของผักไทยอีกประการคือ ได้รับความนิยมนอกจากชาติเช่นกัน สืบเนื่องจากอาหารไทยได้รับความนิยมอย่างมากทั่วโลก โดยเฉพาะต้มยำกุ้ง และผัดกระเพรา ซึ่งในอาหารดังกล่าวล้วนแต่มีผักของไทยเราเองเป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจเป็นอย่างมากที่จะศึกษาเกษตรกรในอำเภอแม่แตง ว่ายังบริโภคผักพื้นบ้านอยู่หรือไม่ ถ้าบริโภคก็น้อยเท่าใด ทำไม่ถึงชอบผักบางชนิด และไม่ชอบผักบางชนิด พื้นที่ กิ่งเมือง กิ่งชนบท มีผลต่อการบริโภคผักพื้นบ้านหรือไม่ ตลอดจน ปัญหาและอุปสรรค ในการผลิตผักพื้นบ้านทั้งที่ปลูก และเกิดเองจากธรรมชาติ ว่ามีผลต่อการบริโภค และจำหน่ายอย่างไร ปัจจัยอื่นๆ เช่น กระแสนิยมชีวิต หรือความเชื่อเรื่องการบริโภคผักแล้วสุขภาพจะดีขึ้น มีผลต่อการบริโภคหรือไม่ เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับผักพื้นบ้านในมิติทางยารักษาโรคหรือไม่ มากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบ และจะได้นำมาพิจารณาในการที่จะส่งเสริมให้มีการบริโภคมากขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ พืชพื้นบ้าน และเป็นการสร้างมูลค่าให้กับผักพื้นบ้านที่มีรสชาติดี แต่ไม่ได้รับความสนใจ เพื่อให้มีการสร้างอาชีพเกี่ยวกับผักพื้นบ้านด้วย และเหตุผลในการเลือกพื้นที่ในเขตอำเภอแม่แตง คือมีหลากหลายระดับพื้นที่ ประกอบไปด้วยคนพื้นเมืองเหนือ ตลอดจนคนต่างถิ่นจากภาคต่างๆ ของประเทศไทยอยู่ปะปนกัน และยังเป็นพื้นที่ที่ไม่ใกล้ หรือไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก อีกทั้งยังเป็นเส้นทางผ่าน ไปสู่อีกหลายอำเภอ จึงน่าจะเป็นตัวแทนของจังหวัดเชียงใหม่ได้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาการผลิตผักพื้นบ้านของเกษตรกร เพื่อบริโภค และจำหน่าย
2. เพื่อศึกษาการบริโภคผักพื้นบ้านของเกษตรกร ทั้งที่ปลูกเอง และมีอยู่ในธรรมชาติ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์ต่อการผลิต และบริโภคผักพื้นบ้าน
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการผลิตผักพื้นบ้านของเกษตรกร

สมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 เพศ และอายุของ เกษตรกร มีความสัมพันธ์กับรสนิยมการบริโภคผักพื้นบ้าน

สมมติฐานที่ 2 อายุของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับจำนวนชนิดของผักพื้นบ้าน

สมมติฐานที่ 3 ระยะทางจากบ้านถึงตัวเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับการผลิต บริโภค และความรู้เกี่ยวกับปริมาณชนิดของผักพื้นบ้าน

สมมติฐานที่ 4 ลักษณะของพื้นที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับการผลิตและบริโภคผักพื้นบ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

ในการศึกษาเรื่องนี้ จะทำให้ทราบถึงความรู้เรื่องผักพื้นบ้านของประชาชน ที่อยู่ใน เขตอำเภอแม่แตง ว่ามีการบริโภคผักใดบ้าง ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตและจำหน่ายผักพื้นบ้าน พื้นที่สูง และพื้นที่ราบมีผลต่อการผลิตและบริโภคหรือไม่ ตลอดจนความรู้ของเกษตรกรต่อผักพื้นบ้านในมิติของยารักษาโรคว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ปลูก บริโภค ตลอดจนผลิตเพื่อการค้าต่อไป

ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษานี้จะศึกษา กับผู้ที่อยู่ในครอบครัวคนใดคนหนึ่ง การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการเกษตร และ อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่แตงเป็นส่วนใหญ่ และต้องประกอบอาชีพการเกษตรในเขตพื้นที่อำเภอแม่แตงด้วย

ประเภทของผักจะทำการศึกษามี สี่ประเภทคือ

1. ผักใบ
2. ผักผล
3. ผักดอก
4. ผักหัว

นิยามศัพท์

ผักพื้นบ้าน หมายถึง พืชพรรณพื้นบ้าน หรือพรรณไม้พื้นเมืองในท้องถิ่นที่เกษตรกรนำมาบริโภคตามวัฒนธรรมการบริโภคตามท้องถิ่น โดยจะมีในแหล่งธรรมชาติ สวน นา ไร่ หรือปลูกไว้ใกล้บ้านเพื่อสะดวกในการเก็บมาบริโภค

เกษตรกร หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่เกิน 6 เดือน ในรอบ 1 ปี

พื้นที่ราบ หมายถึงพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางไม่เกิน 400 เมตร หรือมีความชัน ที่ ไม่เกิน ร้อยละ 30

พื้นที่สูง หมายถึง พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางมากกว่า 400 เมตร หรือมีความชันเกิน ร้อยละ 30

ผักพื้นบ้านที่บริโภคโดยตรง หมายถึงผักที่เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการนำมาปรุงอาหารเพื่อรับประทานผักนั้นๆ เป็นหลัก เป็นเครื่องปรุง หรือเป็นเครื่องเคียง

ผักพื้นบ้านประเพณี หมายถึง ผักที่เกษตรกรนำมาใช้เกี่ยวข้องกับประเพณีความเชื่อต่างๆ หรือ ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ

ผักที่เป็นยา หมายถึงผักที่เกษตรกรเชื่อว่าเป็นยารักษาโรค หรือบริโภคแล้วทำให้เกิดสรรพคุณทางยา โดยอาจมีสรรพคุณตามที่เกษตรกรเชื่อ โดยไม่มีหลักฐานยืนยันทางวิทยาศาสตร์ก็ได้